

Антонов О.В., асп.,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЧОЛОВІЧИЙ ТА ЖІНОЧИЙ КОМУНІКАТИВНІ СТИЛІ ПЕРСОНАЖНОГО МОВЛЕННЯ (на матеріалі сучасної американської драми)

Стаття присвячена аналізу тендерного аспекту комунікативного стилю у персонажному мовленні американських драматичних творів. Аналізується поняття комунікативного стилю, розглядаються його особливості, функції та специфічні риси.

Ключові слова: *комунікативний стиль, гендерний аспект, персонажне мовлення*

У сучасних лінгвістичних дослідженнях надзвичайно важливу роль відіграє вивчення комунікативного стилю, його особливостей та специфічних рис функціонування і застосування. Термін "стиль" у традиційному розумінні належить до психології спілкування [Латынов 1995, 90-100] чи до сфери мовознавства – на позначення поняття "функціонального стилю" [Куликова 2006, 12].

Сьогодні поняття комунікативного стилю спілкування розробляється у руслі сучасних лінгвокультурологічних та дискурсивних досліджень. На жаль, наразі не існує єдиного універсального визначення комунікативного стилю, що свідчить про те, що проблема знаходиться на стадії активної розробки. Так, Л. Куликова розглядає комунікативний стиль у національно-культурологічному аспекті, вважаючи його сукупністю комунікативних уявлень, правил і норм, які характеризуються інтегральним характером, опосередковуються культурою як макроконтекстом і виявляються у виборі мовних засобів організації змісту та специфічного культуро-емоційного маркування [Куликова 2006, 12-15]. Під комунікативним стилем розуміють й індивідуальні відмінності у поведінці та манері спілкування людей, які характеризуються відносною стійкістю і двома основними аспектами: розумінням власного комунікативного стилю та сприйняттям комунікативних стилів інших людей. Згідно цієї концепції, комунікативний стиль кожної окремої особистості

залежить від багатьох чинників, які впливають на неї протягом її формування та становлення [Василик 2008, 1-3].

У широкому розумінні комунікативний стиль – це сукупність стилістичних, граматичних, фонетичних та інших засобів, які використовує мовець у процесі спілкування для створення бажаного комунікативного ефекту та здійснення впливу на слухача. У більш вузькому розумінні комунікативний стиль є певною сукупністю засобів та інструментів, які використовує автор у процесі формування персонажного мовлення. За допомогою комунікативного стилю передаються особливі риси епохи, до якої належать герої твору, їхній соціальний статус, звички, традиції та інші важливі аспекти, тобто відтворюються ті національно-специфічні особливості комунікативної поведінки, що характеризують певний етап розвитку конкретної лінгвокультурної спільноти. Комунікативний стиль відіграє провідну роль у формуванні тріади "автор-текст-читач", виступаючи одночасно і субстратом, на якому базується повідомлення, і засобом його декодування.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях незмінним залишається інтерес до статусних характеристик комуніканта, що впливають на перебіг комунікативної інтеракції. Однією з таких характеристик є гендер, що розглядається сьогодні як важлива соціокультурна категорія [Белая 2009, 18], яка впливає на особливості комунікативного стилю особистості. А.В. Кіріліна зазначає, що соціально- та культурнозначимі відмінності у комунікативних стилях спілкування чоловіка та жінки частіше всього фіксувалися у антропології та етнографії, розмежування на базі біологічно-статевих відмінностей, як і саме поняття "гендер", виникає у другій половині XX століття. [Кирилина 1998, 52-58]

Наше дослідження персонажного мовлення американських драматичних творів має на меті виявити типологічні ознаки жіночого та чоловічого комунікативних стилів. Важливим чинником, який впливає на мовлення персонажа, є його соціальний статус, який накладає відбиток на його/її комунікативний стиль та є важливою ланкою у формуванні комунікативної ситуації і ставленні персонажів один до одного. Так, чоловік, що має високий соціальний статус та матеріальний статок, демонструє негативне ставлення до жінки, яка має низький соціальний статус покоївки та емігрантки, що відображається у саркастично-іронічному забарвленні його комунікативного стилю, у майже відкритій агресії: CROSSMAN: *(His voice and his manner are slightly different*

now) *I needed another book and another bottle. Royalty gone to bed? Does anybody improve with age? Just tell me that, Sophie, and I'll have something to lie awake and think about.*

SOPHIE: *I do not know, Mr. Ned.*

CROSSMAN: *For God's sake, Sophie, have opinion about something. Try it, and see what comes out.*

SOPHIE: (Laughs) *Some people improve with age, some do not.*

CROSSMAN: (Nods, amused) *Wonderful, Sophie, wonderful. Some improve with age, some do not. Medical statistics show that 61 percent of those who improve have bought our book on Dianetics and smoke Iglewitz cigarettes. You're beginning to talk like an advertisement, which is the very highest form of American talk. (Sharply) It's not your language, nor your native land. You don't have to care about it. You shouldn't even understand it.*

SOPHIE: *Sometimes I understand.*

CROSSMAN: *That's dangerous to admit, Sophie. You've been so busy cultivating a pseudo-stupidity. Not that you'd ever be a brilliant girl, but at least you used to be normal. Another five years and you won't be pseudo-stupid* [Hellman 2008, 26].

Як бачимо, Кроссман відкрито виявляє своє незадоволення поведінкою інших персонажів (іронічно називає їх *Royalty*), зауважуючи, що ніхто з віком краще не стає. Це питання він ставить Софії, зазначаючи, що йому потрібна певна "їжа для роздумів". Софія ввічливо відмовляється відповідати на поставлене запитання (*I do not know, Mr. Ned*). Тоді Кроссман продовжує наступальну тактику, критикуючи її поведінку (*For God's sake, Sophie, have opinion about something*). Софія нерішуче висловлюється (*Some people improve with age, some do not.*), на що Кроссман відповідає словами, сповненими снобізму та зверхності. Він порівнює Софію з рекламним оголошенням (*You're beginning to talk like an advertisement*), зауважуючи, що це, на його думку, є негативною вершиною розвитку американського стилю мовлення, зазначаючи, що вона не має намагатися зрозуміти його чи наслідувати, оскільки це є вище її рівня (*(Sharply) It's not your language, nor your native land. You don't have to care about it. You shouldn't even understand it*).

Необхідно зазначити, що досить значну роль у чоловічому та жіночому персонажному мовленні відіграє тема любові, шлюбу та нереалізованих бажань. Чоловіче та жіноче сприйняття цих

проблем має суттєві відмінності, які виявляються у тому, що жінці набагато важче та болючіше згадувати те, що відбулося багато років тому, наприклад, романтичні почуття до чоловіка, які не були реалізовані за тих чи інших причин, "помилки юності", нерівності у соціальному статусі, бажання укласти "вигідний" шлюб:

NICK: *"Can't marry unless you're in love". What do you think the rest of us did? I was in love with you I've never been in love again.*

CONSTANCE: *(Very sharply) I don't want you to talk to me that way. And I don't believe you. You fell in love with Nina and that's why you didn't come back (Desperately) You're very much in love with Nina. Then and now. Then –*

NICK: *Have it your way. What are you so angry about? Want to know something: I've never been angry in my life. (turns to her, smiles) In the end, we wouldn't have worked out. You're a good woman and I'm not a good man.*

CONSTANCE: *Well, whatever the reason, things turned out for the best [Hellman 2008, 43].*

Нік досить бурхливо реагує на згадку про типовий жіночий стереотип неможливості шлюбу без любові (*"Can't marry unless you're in love"*), зазначаючи, що він і всі, кого він знає, одружилися та вийшли заміж саме без любові. Про напругу ситуації свідчить використання риторичного питання (*What do you think the rest of us did?*). Констанція реагує ще бурхливіше, про що свідчить її невербальна поведінка (*Very sharply, Desperately*). Проте залежне становище персонажа-жінки у діаді підкреслюється використанням непрямого директиву (*I don't want you to talk to me that way*), визначенням свого ставлення до персонажа-чоловіка (*I don't believe you*) та звинуваченням (*You fell in love with Nina and that's why you didn't come back*). Емоційна напруга підкреслюється й тим фактом, що персонаж-жінка не закінчує репліку (*Then –*). Персонаж-чоловік відмовляється від спроби переконати жінку (*Have it your way*), не розуміє її ставлення до ситуації, яка залишилась у минулому, про що свідчить використання риторичного питання (*What are you so angry about?*). Свою перевагу персонаж-чоловік демонструє за допомогою тактики позитивної самооцінки (*I've never been angry in my life*), проте робить спробу заспокоїти жінку, використовує тактику переконання, вказуючи на відмінність між нею та собою та неможливість їхнього існування разом (*In the end, we wouldn't have worked out*). Позитивна оцінка жінки та негативна самооцінка

чоловіка мають на меті підсилити вплив тактики переконання (*You're a good woman and I'm not a good man*). Дієвість тактики підтверджує той факт, що персонаж-жінка погоджується з чоловіком (*things turned out for the best*).

Аналізуючи комунікативні стилі чоловіка та жінки, які мають однаковий соціальний статус, бачимо, що у процесі спілкування застосовуються зовсім інші тактики та стратегії. Однак, необхідно зазначити, що більшою мірою ці комунікативні стилі засновані на особистій та особистісній оцінці співбесідників один одним, давності та характері знайомства та можливому інтересі (як романтичному, так і економічному). Наприклад:

NICK: (*Looks up at NINA*) *There was a day when we would have laughed together about this. Don't you have fun any more?*

NINA: *I don't think so.*

NICK: *She's quite nice, really. And very funny.*

NINA: *I suppose it's all right to flirt with, or to charm, women and men and children and animals but nowadays it seems to me you include books-in-vellum and sirloin steaks, red squirrels and lamp shades.*

NICK: (*Smiles*) *Are you crazy? Flirt with that silly woman? Come and eat your breakfast, Nina. I've had enough seriousness where none is due* [Hellman 2008, 33]

Як бачимо з прикладу, діалог відбувається між чоловіком та дружиною. Комунікативний стиль персонажа-чоловіка вирізняється наявністю риторичних питань (*Don't you have fun any more? Are you crazy? Flirt with that silly woman?*), які мають привернути увагу персонажа-жінки до важливих моментів діалогу. Крім того, вони дозволяють жінці реагувати як на прямий смисл, який міститься у питанні, так і вважати їх сигналами уваги. У першому випадку персонаж-жінка реагує на прямий смисл квеситиву (*I don't think so.*). Подальше розгортання діалогу свідчить про домінування персонажа-чоловіка, який використовує тактику позитивної оцінки третьої особи (*She's quite nice, really. And very funny*), що є неприємною для персонажа-жінки, яка застосовує у відповідь тактику негативної оцінки партнера (*it seems to me you include books-in-vellum and sirloin steaks, red squirrels and lamp shades*). Остання викликає протест з боку персонажа-чоловіка у вигляді риторичних питань, одне з яких реалізує тактику негативної оцінки особистості співбесідника (*Are you crazy?*), а друге негативну оцінку третьої особи (*Flirt with that silly woman?*).

Отже, на основі аналізу персонажного мовлення сучасної американської драми робимо висновок, що чоловічий та жіночий комунікативні стилі мають суттєві відмінності, які базуються на різноманітних чинниках соціокультурного характеру. Комунікативна взаємодія персонажів протилежних статей свідчить про намагання персонажа-чоловіка домінувати у діаді чоловік – жінка, дотримуючись більш наступального комунікативного стилю, якщо є різниця у соціальному статусі. З іншого боку, у спілкуванні персонажів протилежної статі, які мають однаковий соціальний статус, ми знаходимо некооперативні тактики, що порушують принцип ввічливості та сприяють підвищенню статусу мовця за рахунок ігнорування інтересів слухача у комунікативному стилі персонажів обох статей. Таким чином, персонажі обох статей, які мають однаковий статус, змагаються за можливість домінування у діаді.

Перспективи розвідки полягають у подальшому дослідженні комунікативного стилю персонажного мовлення на матеріалі сучасної американської драми, розробленні типології та класифікації комунікативних стилів у контексті гендерних, соціокультурних та етнічних аспектів. Перспективним видається і аналіз складових комунікативного стилю та визначення його співвідношення з такими параметрами комунікації, як комунікативна поведінка, стратегії та тактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Белая Н.В.* Гендер как фактор социальных отношений в английской, американской и русской лингвокультурах : Автореферат диссертации ... (10.02.19...) / Белая Наталия Викторовна; Воен. ун-т. – Москва, 2009. – 18 с.
2. *Василик М.А.* Коммуникативные стили : [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://psytop.com/content/view/484/4/>.
3. *Кирилина А.В.* Развитие гендерных исследований в лингвистике, – Филологические науки, 1998. – №2. – С. 51-58.
4. *Куликова Л.В.* Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме / Л.В. Куликова; Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Монография – Красноярск, 2006. – 392 с.
5. *Латынов, В.В.* Стили речевого коммуникативного поведения: Структура и детерминанты / В.В. Латынов // Психологический журнал. – 1995. – № 6. – С. 90–100.
6. *Hellman L.* The Autumn Garden // Бондаренко Є. В. Американські п'єси. Книга 2.- Харків: Вид. група "Основа", 2008. – С. 4-80.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2013.

Антонов О.В., асп.,
Житомирский государственный университет имени Ивана
Франка

МУЖСКОЙ И ЖЕНСКИЙ КОММУНИКАТИВНЫЕ СТИЛИ ПЕРСОНАЖНОЙ РЕЧИ (НА МАТЕРИАЛЕ СОВРЕМЕННОЙ АМЕРИКАНСКОЙ ДРАМЫ)

Статья посвящена анализу гендерного аспекта коммуникативного стиля в персонажной речи американских драматических произведений. Анализируется понятие коммуникативного стиля, рассматриваются его особенности, функции и специфические черты.

Ключевые слова: коммуникативный стиль, гендерный аспект, персонажная речь

Antonov o.v., postgraduate student
Ivan Franko Zhytomyr National University

MALE AND FEMALE COMMUNICATION STYLES OF CHARACTERS' SPEECH (BASED ON THE MODERN AMERICAN DRAMAS)

This article analyzes the gender aspect of communicative style of characters' speech in American dramas. We analyze the notion of communicative style, discuss its features and specific functions.

Keywords: communicative style, the gender aspect, personages' speech

УДК 811.133.1'366.58: 39 (65)

Атаманенко Н.П., магістр,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВНИХ ЧАСІВ У РОЗМОВНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ АЛЖИРУ

У статті розглядається динаміка розвитку розмовної французької мови Алжиру. Увагу зосереджено на особливостях системи дієслівних часів, яка характеризується відхиленням від норм французької граматики, але не виходить за її межі. Розмовна французька мова Алжиру відзначається не лише лексичними новоутвореннями та фонетичними модифікаціями, а й змінами в часовій системі.